

Yabancı 4,5 yılda 5.1 milyar dolar kar transfer etti

1990-2002 döneminde yabancı yatırımcıların Türkiye’de yaptıkları kar transferlerinin toplamı 3.1 milyar dolar iken 2003 yılından bu yılın ilk 8 ayına kadar geçen 4,5 yıllık dönemde kar transferi toplamı 5 milyar 150 milyon dolara ulaştı. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası’nın (İSMMMÖ) “Türkiye’deki Yabancı - Kar Transferleri” konulu raporuna göre; iyi planlanmış ve etkin bir şekilde yönlendirilmiş doğrudan yabancı yatırımlar, üretim, istihdam, gelir, ihracat artışı getirirken ödemeler dengesi ile ekonomik gelişme üzerinde olumlu etkiler yaratır. Son yıllarda rekor düzeyde yabancı yatırım çekebilen Türkiye’ye iç pazarda potansiyel için gelen doğrudan yabancı yatırımlara bakıldığında ise kar transferlerinin oldukça yüksek olduğu ve önümüzdeki dönemde bunun daha da artacağı görülüyor.

İSMMMÖ’nun raporuna göre; son 4,5 yıllık dönemde yapılan kâr transferi toplamı 5 milyar 150 milyon dolara ulaştı. Buna göre, son 4.5 yılda yapılan kâr transferleri toplamı geçmiş 12 yıldan yapılanın yüzde 60 daha üzerinde gerçekleşti. Başka bir ifadeyle 2003 yılına kadar yıllık ortalama 300 milyon doların altında kalan yabancı yatırımcıların Türkiye’den sağlayıp kendi ülkelerine transfer ettikleri kâr miktarı 2003 yılında ilk kez 643 milyon dolar oldu. Daha sonraki yıllarda hızlanan ve yıllık 1 milyar dolara çıkan kâr transferi bu yılın ilk 8 ayı itibariyle 1.2 milyar dolarla rekor kırdı. İlk 8 aylık verilere ışığında yapılan tahmine göre, bu yıl sonu itibariyle yabancıların kâr transferleri 1.5 milyar doları aşacak.

TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği) Genel Başkan Yardımcısı ve İSMMMÖ Başkanı Yahya Arıkan, konuya ilişkin değerlendirmesinde “Yabancı sermayenin Türkiye’ye yönelmesinin en temel nedeni büyüme potansiyeline bağlı olarak kâr marjlarının gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olması” dedi. Nitekim araştırmalara göre, firmaların ev sahibi ülkeye getirdikleri sermayenin, uzun dönemde dışarı transfer ettikleri sermayeden küçük kaldığını belirten Arıkan, “Türkiye’de de sıfırdan bir yatırım yapmak yerine varolan işletmeleri almayı tercih eden yabancı yatırımcıların, kâr transferlerinde artış şimdiden başladı” diye konuştu. Genellikle iç pazara dönük üretim yapan yatırımlara yöneldiği gözlemlenen çok uluslu şirketlerin, bu pazarlarda ciddi kâr beklentileri olduğuna dikkat çeken TÜRMOB Genel Başkan Yardımcısı ve İSMMMÖ Başkanı, şu uyarıyı yaptı: “Benzer durum Türkiye için de söz konusu. Türkiye’ye daha çok özelleştirmeler ve özel sektör şirketlerinin satın alınması yöntemiyle giren yabancı şirketlerin tercihini iç pazarın potansiyeli belirledi. Başka bir ifadeyle özelleştirilen Telekom, satılan bankalar döviz kazandırıcı bir üretim alanı değildir. Türkiye bu konuda planlama ve yönlendirmeye dayalı politika belirlemek ve uygulamak zorundadır.”

İSMMMO'nun, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Hazine Müsteşarlığı, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve Uluslar arası Para Fonu (IMF) verilerinden yararlanarak hazırladığı raporda yer alan saptamalar şöyle;

- 1990-2002 döneminde yabancı yatırımcıların Türkiye'de yaptıkları kar transferlerinin toplamı 3.1 milyar dolar iken 2003 yılından bu yılın ilk 8 ayına kadar geçen 3,5 yıllık dönemde kar transferi toplamı 5 milyar 150 milyon dolara ulaştı.

Kaynak: TCMB

* Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve kâr transferleri

	DYY	Gayrimenkul hariç DYY	Kâr transferleri/ Gayrimenkul hariç	DYY
1990	684	686	161	23,47
1991	810	810	158	19,51
1992	844	844	155	18,36
1993	636	636	253	39,78
1994	608	608	112	18,42
1995	885	885	312	35,25
1996	722	722	207	28,67
1997	805	805	203	25,22
1998	940	940	328	34,89
1999	783	783	313	39,97
2000	982	982	279	28,41
2001	3.352	3.352	309	9,22
2002	1.133	617	401	64,99
2003	1.752	734	643	87,60
2004	2.885	1.191	1.069	89,76
2005	10.027	8.135	1.053	12,94
2006	19.982	17.052	1.187	6,96
2007/8	13.904	12.029	1.198	9,96
Toplam	61.734	51.811	8.341	16,10

- Türkiye'ye yatırım yapan uluslararası bankalar, ilk 5 yıl içerisinde, getirdikleri sermayenin üzerinde kar bekliyor. Dolayısıyla bugün miktar anlamında henüz küçük boyutlarda görünen kâr transferleri, yabancıların yeniden yapılanma ve organizasyon yatırımlarının tamamlanmasıyla daha da artacak. Bunlara bir de yabancıların gayrimenkul alanında yaptıkları yatırımların tamamlanmasıyla elde edecekleri kira gelirlerinin transferleri eklendiğinde durum Türkiye açısından daha da sıkıntılı bir noktaya gidecek.

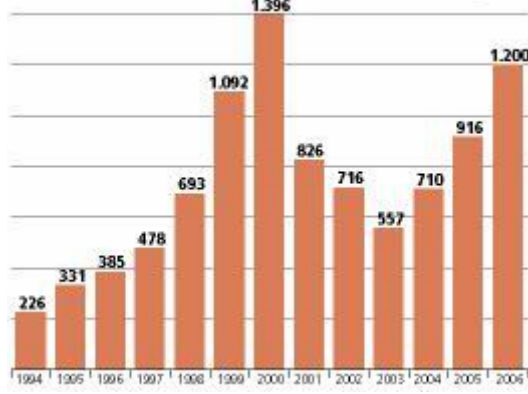
- Gerek sanayileşmiş ve gelişmesini tamamlamış ülkeler, gerekse gelişme yolunda olan ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını kendilerine çekebilmek için kıyasıya bir rekabet içerisindedir. 1990'lı yılların sonlarından itibaren dünyada "yatırım" kavramı sadece yabancı sermaye için kullanılır oldu. Reel yatırım (real investment) ile direkt yatırım (direct investment) kavramları da birbirine karıştı veya karıştırıldı. Yatırımın geleceğini salt bir hedefe indirgeyen neoliberal öğreti için temel olan; her ne pahasına olursa olsun yabancı sermaye çekmek. Bu öğretiye uygun olarak tasarılan istikrar programlarıyla Türkiye'de de artık yatırım kavramı, sadece doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek bağlamında kullanılır oldu. Yabancı sermayeyi teşvik politikaları arasında da bütün örneklerinde olduğu gibi özelleştirme ön planda yer aldı.

- Dünyadaki konjonktüre bağlı olarak izlenen politikaların sonucunda Türkiye'ye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımları da yıllık 20 milyar dolara ulaştı. Doğrudan yabancı yatırımların, hangi sektöre ve nasıl geldiği önemini yitirmiş gibi görünse de Türkiye'nin "Ülkeye giren yabancı sermaye; döviz yaratmayan iç piyasalara mı geliyor? Nasıl bir teknoloji ile geliyor? Ödemeler dengesi hesabına katkısı pozitif olacak mı? İthal içeriği, yaratacağı katma değeri, net döviz artışı yaratıp yaratmadığı..." sorularına yanıt araması ve politika üretmesi zorunluluğunu koruyor.

- Doğrudan yabancı yatırımların dünyadaki tarihsel gelişimine bakıldığında; özellikle 1985 yılından itibaren doğrudan yabancı sermaye yatırımları hızlı bir gelişim eğilimine girdi. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren doğrudan yabancı sermaye hareketleri yüzde 41 oranında arttı. 1990'lı yıllarda artarak büyüyen doğrudan yabancı sermaye hareketleri 2000'li yıllarda ise tarihi rekorlara imza atmıştır.

- 1990 yılında 226 milyar dolar olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1999 yılında yaklaşık 5 kat büyüyerek 1 trilyon dolar seviyesine ulaştı. 2000 yılında ise 1.4 trilyon dolarla tarihi rekor kıran uluslararası doğrudan yatırımlar, bu tarihten 2003 yılına kadar düşüş eğilimine girdi, ancak 2004 yılından itibaren yeniden tırmanışa geçti. Projeksiyonlara göre, geçen yıl sonu itibarıyla dünyada 1.2 trilyon dolarlık uluslararası doğrudan yatırım gerçekleştiği tahmin ediliyor. Bu tutar 2000 yılında gerçekleşen uluslararası doğrudan yatırım akımından sonra ikinci en yüksek değerdir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artışın en temel nedeni olarak çok uluslu şirketlerin kârlarını en yüksek düzeye çıkartmak amacıyla yaptıkları yatırımlar gösteriliyor.

DÜNYADA YABANCI YATIRIMLAR (milyar \$)

Kaynak: UNCTAD

Türkiye'ye gelen yatırım tutarı 20 milyar doları aştı

- Türkiye, uzun yıllar potansiyeline kıyasla yabancı sermayeden etkin bir şekilde yararlanamamıştır. 1980'li yıllarda yıllık ortalama 250 milyon dolar civarında doğrudan yabancı sermaye çekebilen Türkiye, 1990'lı yıllarda ise yıllık ortalama 800 milyon dolar çekebilmiştir.

- Türkiye 2001 yılında ise ilk kez 3 milyar 352 milyon dolarlık yatırım çekmeyi başarmıştır. Ancak ardından gelen 2002 yılında genel seçimlerin de etkisiyle doğrudan yatırım girişlerinde önemli bir düşüş yaşanmıştır. Seçim sonrasında yani 2003 yılında 1 milyar 752 milyon dolara çıkan doğrudan yabancı sermaye girişleri, Avrupa Birliği ile müzakere sürecinin başladığı 2004 yılından itibaren hızlı bir artış trendi yakalamıştır. Uluslar arası yatırımcıların bankacılık sektörüne ilgisi ve özelleştirmelerle 2005 yılında Türkiye'ye 9.8 milyar dolar doğrudan yabancı sermaye geldi. 2006 yılında bu rakam Merkez Bankası verilerine göre 19 milyar 982 milyon dolar, Hazine Müsteşarlığı verilerine göre ise 20.1 milyar dolarla yeni bir rekora ulaştı.

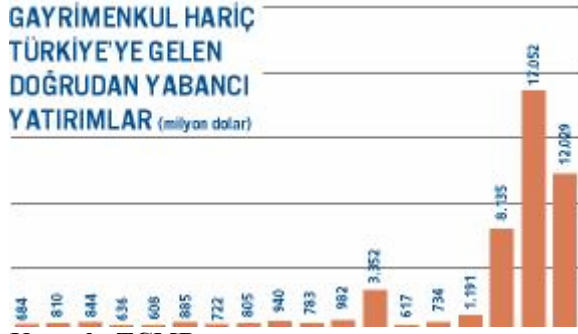
- Bu yılın ocak-ağustos döneminde Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye tutarı ise 13 milyar 904 milyon dolar oldu. Uluslar arası dalgalanmaya bağlı olarak yılın ikinci yarısında bir miktar hız kesmesi muhtemel olmasına rağmen özelleştirmelerin de katkısıyla bu yılın sonunda 20 milyar dolar civarında bir rakam bekleniyor.

Gayrimenkule 10 milyar dolar

- Özellikle 2002 yılından itibaren hızlanan ve doğrudan yabancı yatırımlar içerisinde tanımlanan yabancıların gayrimenkul yatırımları çıkarıldığında ise, 2002 yılında 617 milyon dolara düşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları geçen yılın sonunda 17 milyar dolara geriliyor. 2002 yılından bu yılın ağustos ayına kadar olan dönemde toplam 49 milyar 683 milyon dolar olan yabancı doğrudan yatırımların 9 milyar 925 milyon doları gayrimenkul sektörüne geldi. Başka bir ifadeyle son 5 yılda Türkiye'ye gelen her 100 doların 20 doları gayrimenkul sektörüne girdi.

Kaynak: Hazine, TCMB

Kaynak: TCMB

- Türkiye'nin en temel sorunlarından biri yüksek cari işlemler açığıdır. Yabancı sermaye ihracata konu olmayan sektörlerle gelmeye devam ettikçe cari işlemler açığına olumlu katkısı beklenmemeli. Finans, gayrimenkul, haberleşme, perakende gibi alanlara yapılan yatırımların döviz kazandırıcı yapısı olmadığı gibi bu alanlara yatırım yapan yabancı şirketlerin doğal olarak buralarda sağladıkları kârları ülkelerine transfer etmeleri, ödemeler dengesini bozucu bir etki yaratabiliyor.

Yatırım alanlarında hassas olunmalı

- Gelişmekte olan ülkelerin yabancı sermayenin yatırım alanları konusunda çok hassas davranmaları gerekir. Bir çok gelişmekte olan ülke yabancı sermayenin döviz kazandırıcı alanlara gelmesini büyük bir özen gösteriyor. Latin Amerika ülkeleri özelleştirilen doğal tekeller nedeniyle 1980'li yılların ortasından itibaren kâr transferi sürecini yaşamaya başladı. Ülke içi tüketime dönük olan ve döviz kazandırıcı üretim yapmayan elektrik, su, doğalgaz, telefon şirketleri yabancılara satılınca bir süre sonra bu ülkelerin ödemeler dengesi kâr transferleri nedeniyle zor duruma düştü.

- Türkiye son yıllardaki doğrudan yabancı sermaye girişlerine rağmen hâlâ yolun başındadır. Bu nedenle konuyu “yabancı sermaye düşmanlığı” olarak görmeyip yabancı yatırımları “sıfırdan yatırımlara” daha doğru bir deyişle doğrudan yatırımdan ziyade gerçek yatırımlara (İngilizcede *direct investment* değil de *real investment* denilen ve hatta greenfield investment denilen tip yatırımlara) yöneltmek zorunlu. İmalat sanayiine gelecek yatırımların ihracat potansiyelleri doğabilecektir.

- Türkiye’de yeni kapasiteler yaratacak, ticarete mal üretecek ve yeni istihdam yaratacak sermaye girişlerine ihtiyaç olduğu unutulmamalı. Dolayısıyla bütün dünyada yatırım çekme anlamında gizli bir rekabetin olduğu bir ortamda kâr transferlerini engelleyici bir politikadan ziyade döviz kazandırıcı alanlarda “sıfırdan yatırımlar” özendirilmeli ve teşvik edilmeli. Ancak bu politikaların sonucunda yabancı firmaların ihracat katkısı kâr transferinin etkisini sınırlayabilmeli.

BİLGİ NOTU:

- **Kavram tanımı:** Doğrudan yabancı sermaye yatırımı, yatırımcının yerleşik olduğu ülke dışındaki bir ülkede yaptığı uzun vadeli yatırımı gösterir. Burada yatırımcının kuruluşun sermayesinde yüzde 10’dan fazla paya sahip olması veya yönetiminde söz sahibi olması esastır. (Hazine)

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı, bir ülkede yerleşik bir kuruluşun (yatırımcı) farklı bir ülkede uzun vadeli kalıcı ekonomik çıkar elde etme amacını yansıtmaktadır. Yabancı sermaye yatırımcısı, yerleşik olduğu ülkeden farklı bir ülkede şube, bağlı şirket ya da ortaklıklar kurma yoluyla yatırım yapan kamu ya da özel kesim kuruluşları, devletler ya da girişimcilerdir. (IMF ve OECD)

Doğrudan Yabancı Yatırımların yasal altyapısı

18 Ocak 1954 tarih ve 6224 sayılı yasanın yerine 5 Haziran 2003 tarihli 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu getirildi. Yasanın 2. maddesinde, doğrudan yatırım, yabancı yatırımcı tarafından Türkiye’ye getirilen konvertibl para şeklinde nakit sermaye, devlet tahvili şirket menkul kıymetleri, makine teçhizat ve sınai ve fikri mülkiyet hakları ile birlikte, yurt içinde sağlanan ve yeniden yatırımda kullanılan kâr, hasılat para alacağı, doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla yeni şirket kurmayı, şubeler açmayı, menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az yüzde 10 hisse oranı ile mevcut bir şirkete ortak olmayı ifade etmektedir. Yasanın 3. maddesinde ise her türlü net kâr, kâr payı, satış ve tasfiye bedelleri, tazminat, lisans, yönetim bedelleri, dış kredi anapara ve faiz ödemelerini bankalar veya özel finans kurumları (katılım bankaları) aracılığıyla yurt dışına çıkarabilmelerini tamamıyla serbest bırakmıştır. Görüleceği üzere portföy yatırımları da direkt yatırım kabul edilmiş, ama bunların reel yatırım olup olmadıkları üzerinde durulmamıştır.

KÂR TRANSFERİ

Yabancı Sermayeli Şirketlerde Kâr Paylarının Yurt Dışına Transferi

5.1. 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Hükümleri Dairesinde Yurt Dışına Para Transferi İşlemleri

4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, “Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Esaslar” başlıklı üçüncü maddesinin “Transferler” başlıklı (c) bendinde: “Yabancı yatırımcıların Türkiye’deki faaliyet ve işlemlerinden doğan net kâr, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedelleri, lisans, yönetim ve benzeri anlaşmalar karşılığında ödenecek meblağlar ile dış kredi ana para ve faiz ödemeleri, bankalar ve özel finans kurumları aracılığıyla yurt dışına serbestçe transfer edilebilir” deniliyor.

Buna göre, Türkiye’de doğrudan yatırım yapan yabancı yatırımcıların, Türkiye’deki faaliyet ve işlemleri neticesinde elde ettikleri kazanç ve iratların vergisel yükümlülükleri yerine getirdikten sonra kalan tutarı olan net kârları yurt dışına transfer etmeleri serbesttir. Kanunda

herhangi bir miktar sınırlaması veya kota öngörülmemiştir. Kanunda kâr transferi ile ilgili olarak getirilen tek kısıtlama Türkiye’de elde edilen kârın brüt tutarı değil de net tutarının transfer edilebilecek olmasıdır. Türkiye’de elde edilen kazançların vergisinin ödenmeden yurt dışına çıkılmaması ülkelerin egemenlik haklarının bir gereğidir. Bu düzenleme ülkelerin egemenlik haklarının bir gereği olduğundan yabancı yatırımların üzerinde vergi yükü olmayan ülkeler hariç bütün ülkelerde var olan bir düzenlemedir.

Türkiye’de elde edilen kazançlar dışında çeşitli işlemler neticesinde edinilen değerlerin de yurt dışına transferinde herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Mesela, Türkiye’deki şirketlere ortak olan yabancı kişi, kurum ve kuruluşlar ortaklık ilişkisinin sonucu olarak elde ettikleri kâr paylarını (temettüleri) yurt dışına serbestçe transfer edebileceklerdir. Tabii, bu transfer de kâr payları üzerinden ödenmesi gereken vergilerin ve diğer yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra yerine getirilebilecektir.

Türkiye’deki ticari işletmelerin kapatılmak istenmesi halinde işletmenin kapatılmasını müteakip işletmedeki aktif değerlerin satışından elde edilen kazançların yurt dışına transferinde de herhangi bir sınırlama mevcut değildir. Yabancı kurumlar dilerlerse Türkiye’ye getirdikleri aynı sermaye unsurlarını yurt dışına götürebilecekler; bu iktisadi kıymetleri yurt dışına götürmek istemediklerinde bunları nakdi değerlere çevirerek bu değerleri yurt dışına serbestçe transfer edebileceklerdir.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar’a12 İlişkin 91-32/5 sayılı Tebliğ’in13 37. maddesinin 2. fıkrası hükmüne göre, dışarıda yerleşik kişilerin Hazine Müsteşarlığı’nca verilen izinler çerçevesindeki ticari faaliyetlerden sağladıkları kârları ile satış ve tasfiye bedellerinden vergi, resim ve benzeri yükümlülükler düşüldükten sonra kalan kısmı bankalar ve özel finans kurumlarınca transfer edilir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın, Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı’nın 91-32/5 sayılı Tebliğine ilişkin I-M sayılı Genelgesi’nin “Türkiye’ye Gelecek Yabancı Sermaye” başlıklı 26. maddesinin 2. fıkrası hükmüne göre, dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye’deki faaliyetlerinden elde etmiş oldukları kar, temettü ve benzeri transfer işlemleri, ilgililerin talebi üzerine doğrudan bankalar veya özel finans kurumlarınca yapılacaktır. Buna göre, Türkiye’de şube açan yurt dışında mukim kurumların, Türkiye’de kurulan yabancı sermayeli şirketlerin ve açılan irtibat bürolarında elde edilen kazanç ve/veya iratlar ve kârların, Türkiye’de herhangi bir şirkete iştirak edilmesi halinde temettü gelirlerinin yurt dışına transferi serbesttir. Bu transfer bankalar tarafından yapılabileceği gibi özel finans kurumları aracılığıyla da gerçekleştirilebilecektir.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı karar ile 91-32/5 sayılı Tebliğ’in “Sermaye Hareketleri”ne ilişkin hükümlerinin uygulanmasına dair sermaye hareketleri Genelgesine göre, yurt dışında yerleşik kişi ve kuruluşların Türkiye’deki sermaye paylarının kısmen veya tamamen satış ve/veya tasfiye bedellerinin transferi, ilgililerce vergi ve benzeri yükümlülüklerinin yerine getirildiğinin tevsiki kaydıyla bankalar ve özel finans kurumları tarafından yapılabilecektir.

Kâr transferi ilk kez yapılıyorsa şirket kuruluşunun Ticaret Sicil Gazetesi’nde yayımlanmış olduğunun tespiti gerekir. İlgililerden işlem sırasında;

- 1- Vergi dairesinden onaylı vergi beyannamesi, bilanço ve kâr/zarar hesabının,
- 2- Vergi tahakkuk ve/veya tahsil fişlerinin,
- 3- Kâr dağıtım tablosunun,

birer nüshası ve transfer edilen tutarla ilgili döviz satım belgesinin bir örneği alınarak transferi yapan şube nezdinde saklanır. Transferin firmanın döviz tevdiat hesabından yapılması halinde döviz satım belgesi yerine transferin bu hesaptan yapıldığını belirten bir makbuz dosyasına eklenir. Bir önceki hesap döneminin sona ermesini müteakip, şubeler ile Türk Ticaret Kanunu gereğince yıllık olağan genel kurul veya ortaklar kurulu toplantısını yaparak kâr dağıtım

kararı alan anonim ve limited şirketler, yukarıda belirtilen belgelerden vergi dairesince onaylı vergi beyannamesi ile vergi tahakkuk ve/veya tahsil fişlerini ilgili bankaya bilahare ibraz etmek üzere kâr transferi yaptırabilirler. Bu durumda firmadan, söz konusu belgeleri ibraz edeceğine dair bir taahhütname alınır. Anonim ve limited şirketler dışında kalan diğer yabancı yatırımcıların kâr transferlerinde de ilgili vergi mevzuatına göre işlem yapılacaktır.

Ödemeler Dengesi'nde ise yurtiçinde yapılan yatırımlar nedeniyle yurtdışına yapılan kâr transferleri gider kalemine yazılıyor.

Sonuç olarak , yabancı bir şirket Türkiye'de ortak olduğu yada bizzat yeni kurduğu bir şirketten elde edeceği kâr paylarını, Türkiye'de yerleşik olan ve Kurumlar Vergisi Kanunu açısından tam mükellef olarak kabul edilen şirket tarafından TTK kapsamında gerekli yedekler ayrıldıktan ve yüzde 15 oranında Gelir Vergisi kesintisine tabi tutulduktan sonra kalan net kâr payı, banka kanalı üzerinden yurt dışına transfer edebilir.